

Posudek dizertační práce

Název práce: Dětský domov – možnosti a výzvy v české společnosti 21. století

Autor práce: PhDr. Alois Daněk, Ph.D.

Autor posudku: doc. PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.

V dlouhodobém horizontu by Česká republika jistě chtěla usilovat o maximální možné snižování počtu dětí umístěných do různých forem ústavní péče, v rovnováze s rozvojem pěstounské péče a hlavně s rozvojem služeb, které by zajistily setrvání dítěte v původní rodině. Zároveň ale v současnosti jsou v systému ČR řádově tisíce dětí umístěných v ústavní výchově, v dětských domovech nebo v podobných institucích (např. ve ZDVOP) – a pokud už máme v systému tisíce dětí, které v ústavní výchově žijí, je důležité věnovat pozornost tomu, aby dostupná ústavní výchova byla co nejkvalitnější a co nejvíce korespondovala s potřebami dítěte. Předkládaná dizertační práce dr. Aloise Daňka tak v daném kontextu řeší důležité a aktuální téma.

První tři kapitoly práce jsou zaměřeny na teoretická východiska, autor práce vhodným způsobem popisuje, parafrázuje a vyhodnocuje dostupné odborné publikace a legislativní normy vztahující se k tématu práce. Chvályhodný je přístup autora ke starším publikacím, které apriori nezavrhuje, ale přistupuje k nim kriticky s ohledem na jejich dobovou poplatnost. Teoretická východiska jsou v práci popsána dostatečně podrobně, s využitím přiměřeného množství domácích i zahraničních zdrojů. Jen ojediněle jsem se nemohl ubránit otázce, zda přístup autora není mírně tendenční (ve smyslu obhajoby významu dětských domovů – např. když práci prof. Matějčka zmiňuje pouze proto, aby vyvrátil dezinterpretaci jeho tvrzení, která by mohla vyznívat vůči ústavní výchově kriticky).

Druhá část práce přináší data a poznatky z vlastního výzkumného šetření autora. Pro výzkum si autor stanovil tři důležité výzkumné otázky, jejichž souvislost s hlavním cílem výzkumu je sice jen volná, společně ale výzkumné otázky a hlavní cíl výzkumu utvářejí jasný rámec zaměření studie. K tvorbě kvalitativních dat autor využil tři relevantní metody (interview, pozorování, analýza dokumentace), výzkumný vzorek byl tvořen dětmi, mladými dospělými a pedagogickými pracovníky z dětského domova v Praze – Klánovicích. Získaná data jsou prezentována relativně přehledně, na souhrn dat za populaci celého dětského domova navazuje osm případových studií mladých dospělých, kteří v minulých letech z dětského domova odešli; je škoda, že autor do prezentace dat nepřipojil i citace z realizovaných rozhovorů (podpořily by autenticitu a čtivost textu).

Celkově jsou výsledky výzkumu prezentovány jasně a srozumitelně; k tomu snad jen jedna kritická poznámka – autor v prezentaci výsledků výzkumů kombinuje poznatky z šetření s výstupy jiných svých výzkumů a to formou, která není vždy zcela přehledná (není zcela zřejmé, ke kterému šetření se předkládané tvrzení vztahuje). Chvályhodné naopak je, že autor správně opakovaně upozorňuje (str. 91, 96, 112) na skutečnost, že výsledky provedeného šetření jsou platné jen pro realitu konkrétního dětského domova, kde šetření proběhlo, a nemohou být interpretovány s obecnou platností pro všechny DD v ČR.

Výsledky šetření přináší řadu důležitých zjištění pro speciálněpedagogickou teorii i praxi. Například je zajímavé, že ačkoli oslovení pedagogičtí pracovníci hodnotí připravenost absolventů ústavní výchovy v DD pro vstup do budoucího života jako dostatečnou (str. 142), z uváděných kazuistik je zřejmé, že řada mladých dospělých po odchodu z DD v zajištění dobrého sociálního zázemí a stálého zaměstnání selhává – práce tak mimo jiné ukazuje na určitý rozpor mezi vnímáním výsledků ústavní výchovy z perspektivy pracovníků DD a životní realitou absolventů ústavní výchovy v praxi.

V rámci výzkumu, ve kterém se autor opírá mimo jiné i o vlastní dlouhodobou praxi v DD, jsou poznatky uvedené v práci zcela relevantní a (na úrovni kvalitativního zkoumání) nezpochybnitelné. V rámci širší odborné diskuze bych s autorem snad jen polemizoval nad jeho vnímáním vlivu rodiny a sociálních okolností na umístění dítěte do DD – už v teoretické části autor naznačuje, že rodiny dětí umístěných v DD mají jen menší zájem o dítě (viz str. 42: „Protože přijmeme-li fakt, že standardní rodina chce mít své děti u sebe, děti z jakých rodin potom potřebují školská zařízení pro výkon ústavní výchovy?“), což jistě u řady rodin platí, nemělo by to ale být paušálně vztahováno na všechny rodiny všech dětí z DD. Uvedené tvrzení by mohlo univerzálně platit za předpokladu, že by stát měl vybudovanou síť sociální práce, poskytoval by v dostatečném rozsahu služby rodinám v krizi a měl by dostupné formy sociálního bydlení. Pokud ale stát v systémovém zajištění podpůrných

sociálních služeb pro rodiny s dětmi a v dostupnosti sociálního bydlení zcela selhává, jsou jistě i rodiče, kteří by chtěli být se svými dětmi, ale jejich sociální situace jim to nedovoluje.

Celkově hodnotím práci jako zdařilou, autorovi se velmi komplexním způsobem povedlo zpracovat rozsáhlé téma ústavní výchovy a přispět tak k rozvoji speciálněpedagogického poznání.

Text práce splňuje požadavky kladené na dizertační práce, v rámci řízení k udělení titulu Ph.D. práci proto doporučuji k obhajobě.

Navrhovaná témata a otázky k obhajobě dizertační práce:

1) Na str. 39 a 40 i s odkazem na občanský zákoník uvádíte, že správně by nemělo dojít umístění dítěte do ústavní výchovy jen na základě nedostatečných bytových poměrů nebo ekonomického zabezpečení rodiny. Ačkoli se zákon v tomto ohledu vyslovuje jasně, je možné prokazatelně tvrdit, že v některých případech k umístění dítěte do ústavní výchovy (nebo do péče ZDVOP) z těchto důvodů nedochází? Zejména v situaci, kdy stát a obce společně zcela selhávají v zajištění sociálního bydlení?

2) V kazuistice 2 uvádíte, že popisovanému chlapci školské poradenské zařízení doporučilo podpůrná opatření třetího stupně, zároveň že mu ale „nebyly diagnostikovány žádné speciální vzdělávací potřeby“ (str. 106). Pokuste se toto tvrzení korigovat a/nebo vysvětlit.

V Hradištku, 01. 09. 2024

doc. PhDr. Zbyněk Němec, Ph.D.